

presentatie.

SO
CIUS.

steunpunt
sociaal-cultureel
werk

Burgers in beweging

Over de kracht van burgerinitiatieven in een vitale democratie

Nele Vanderhulst

UCSIA-lezing in de reeks *U-turn: 5 jaar later*

Socius en ik

- Stafmedewerker burgerinitiatieven en politiserend werken
- Steunpunt voor sociaal-cultureel werk:
 - Praktijkondersteuning
 - Praktijkontwikkeling
 - Beeldvorming
 - Platformfunctie
 - ➔ 122 organisaties erkend als sociaal-cultureel volwassenenwerk
 - ➔ Civiel sociaal-cultureel werk

Vanavond

- Waarover hebben we het?
- Burgerinitiatief en crisis... match made in heaven?
- Hun bijdrage aan een vitale democratie
- Voorwaarden voor een U-turn?

Waarover hebben we het?

so
cius.

steunpunt
sociaal-cultureel
werk

Interview Bond Beter Leefmilieu:

"Vraag aan elke medewerker of lidorganisatie wat burgerinitiatieven zijn en je krijgt telkens een ander antwoord."

	participatie- samenleving	doe-democratie	duurzaamheids- transitie
kenmerken van het discours			
referentiekader	beleid	praktijk	wetenschap
pleitbezorgers	beleidsactoren	civiele actoren onderzoekers	internationale gemeenschap gelijkgezinden
ambitie	minder overheid meer initiatief door burgers	leefbaarheid	duurzame samenleving
rol overheid	betrokken en belanghebbende	onbepaald (wisselende invuling)	partner
kenmerken van prototypische burgerinitiatieven			
formalisering	minimale mate van formalisering	informeel in aanvang	heel divers
termijnperspectief	lang	kort en lang	lang

Kenmerken van burgerinitiatieven

- Het initiatief komt tot stand binnen de leefwereld van burgers
- Burgers starten het initiatief (al dan niet samen met andere actoren)
- Het initiatief steunt op de persoonlijke bewogenheid van burgers
- Burgers sturen het initiatief
- Het initiatief overstijgt het private belang

**SO
CIUS.**

steunpunt
sociaal-cultureel
werk

**PRECAIR
EN FLUÏDE**

**SOLIDE EN
ROBUUST**

AANLEIDING

Nood
Interesse
Gebeurtenis
Ontmoeting
Frustratie, ...

**FASE 1
OPSTARTEN**

Keuzes:
- Doelstellingen?
- Activiteiten, diensten,
producten?

**korte termijn
éénmalig
ad hoc**

Doelstelling
verwezenlijkt
(of niet) -
initiatief
houdt op te
bestaan

Initiatief
wordt
overgenomen
door
anderen

Initiatief
houdt op te
bestaan

Transformatie
door
vergaande
samenwerkings-
verbanden

Initiatief
wordt
overgenomen
door
anderen

Gevestigde
speler

**FASE 2
INTERN
ORGANISEREN**

Keuzes:
- Professionaliseren?
- Institutionaliseren?
- Formaliseren?

**FASE 3
REIKWIJDTE
VERGROTEN**

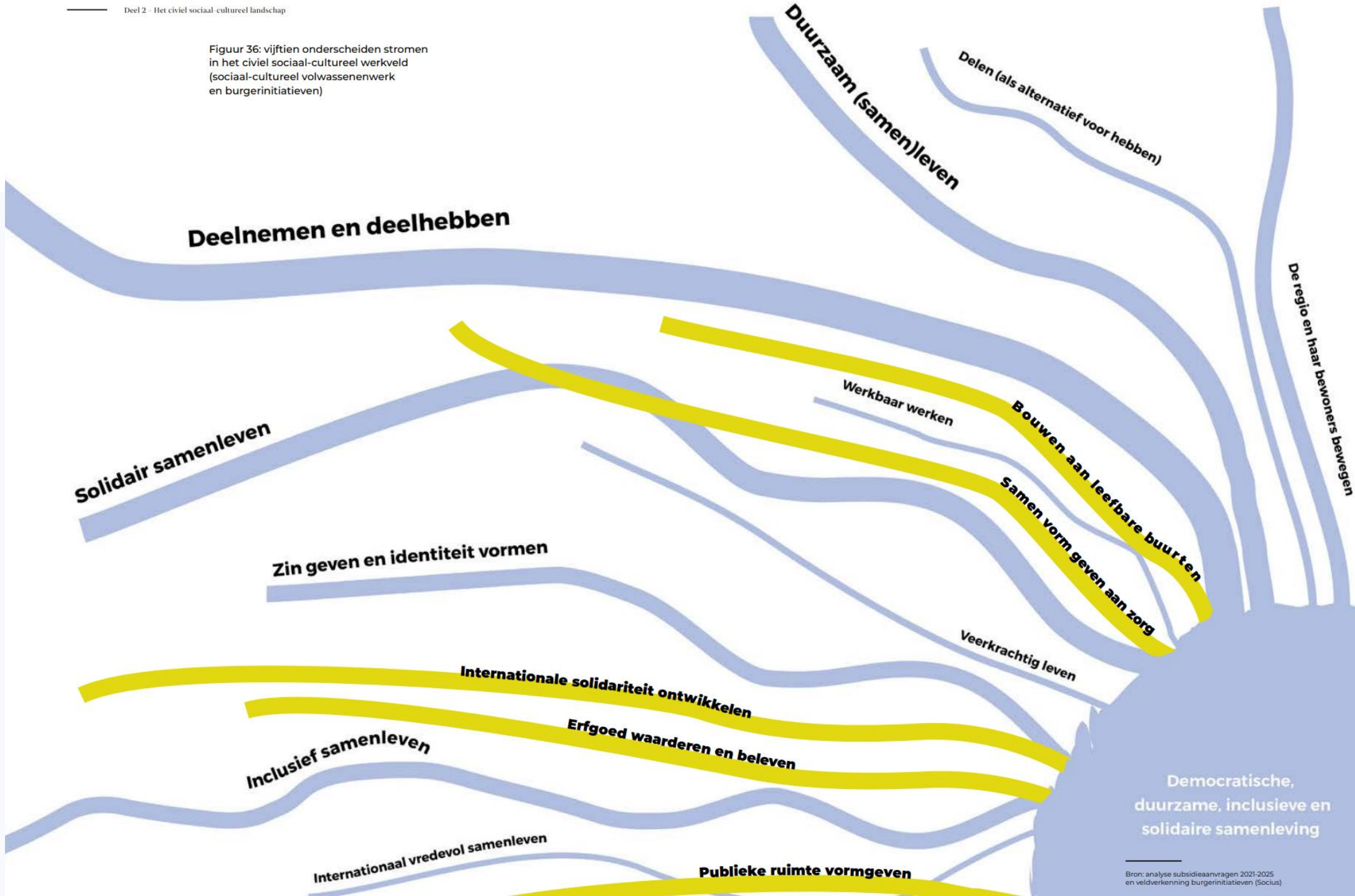
Keuzes:
- Verankeren?
- Dissemineren
- Opschalen?

lange termijn

Figuur 36: vijftien onderscheiden stromen in het civiel sociaal-cultureel werkveld (sociaal-cultureel volwassenenwerk en burgerinitiatieven)

steunpunt
sociaal-cultureel
werk

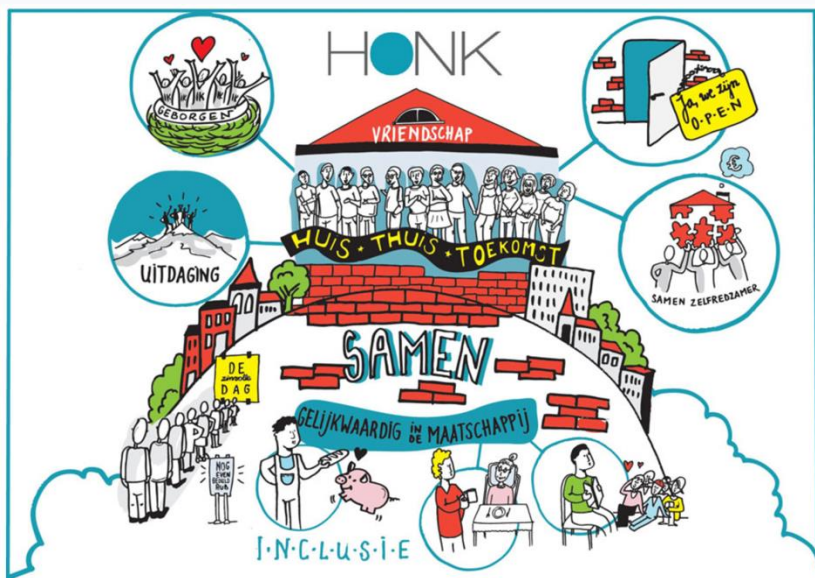

Democratische,
duurzame, inclusieve en
solidaire samenleving

Enkele voorbeelden

SO
CIUS.

steunpunt
sociaal-cultureel
werk

[HONK](#) – cohousing/instelling voor vriendengroep van jongeren met een beperking

[interview](#)

[AfroMedica](#): inclusieve gezondheidszorg

SO
CIUS.

steunpunt
sociaal-cultureel
werk

- OpgewekTienen

Melsen Bloedt
Battels Geraas
[Red het Kolmenveld](#)

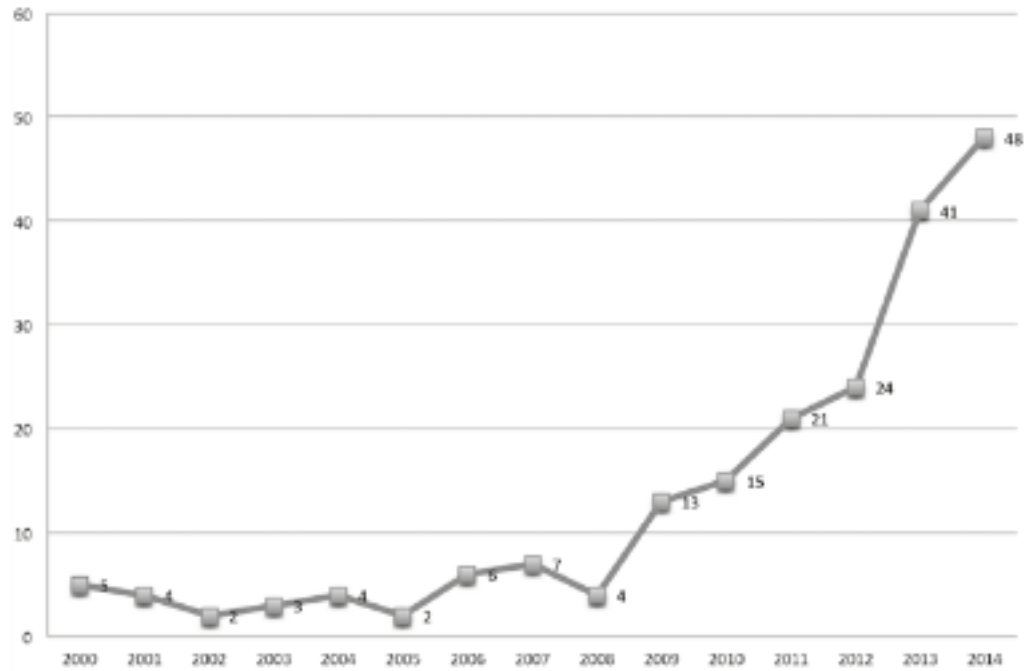
Burgerinitiatieven en crisis... een match made in heaven?

Crisis versnelt wat al bezig is

Grafiek 9: Absolute stijging

Bron: Noy, F. en Holemans, D., *Burgercollectieven in kaart gebracht*, in *Oikos*, 78, 3/2016, p. 69-81

-> Stijging vanaf 2009 -> reactie op financieel-economische crisis?

Crisis versnelt wat al bezig is

Over Cera & coöperaties

Vorming & ontmoeting

Advies op maat

Info & onderzoek

Energiecrisis lokt Belg naar duurzame coöperaties

24 juni 2022

Consumenten(2.0)- en burgercoöperaties

Coöperaties die investeren in hernieuwbare energie zien het aantal vennoten groeien. De aandeelhouders konden vorig jaar niet alleen op een duurzaam, maar ook op een financieel rendement rekenen.

Coöperatieve aandelen die voor iedereen toegankelijk zijn – burger- en consumentencoöperaties - , kunnen onderverdeeld worden in drie grote categorieën: de financiële coöperaties, de coöperaties actief in hernieuwbare energie en de microfinancieringsorganisaties. Van die drie groepen kunnen vooral de energiespelers op almaar meer interesse rekenen. De grootste coöperaties zagen hun aantal vennoten vorig jaar met gemiddeld 8 procent groeien.

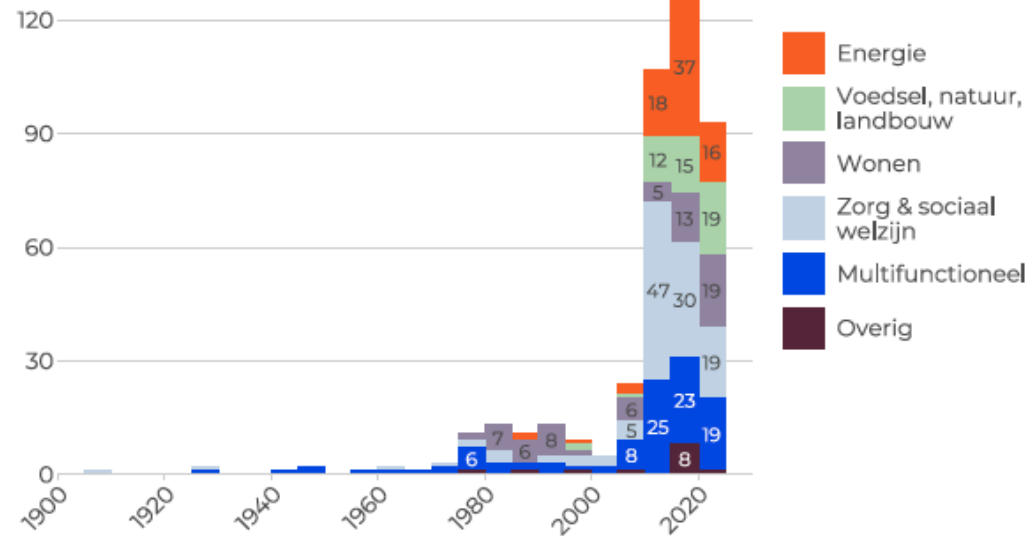
Bron: [tijd.be](https://www.tijd.be)

SO
CIUS.

steunpunt
sociaal-cultureel
werk

Crisis versnelt wat al bezig is

Figuur 12 Oprichtingsjaar van burgercollectieven

Verdeling van burgercollectieven naar oprichtingsjaar, uitgesplitst naar sector.

N = 426. Het aantal burgercollectieven in deze grafiek betreft het aantal dat deze vraag in de CollectieveKracht-vragenlijst heeft ingevuld, en niet het totale aantal burgercollectieven in Nederland.

Bron: De Moor, T., Held, L., Steijaert, M.J. (2025), *De Burgercollectieven-monitor 2025 van CollectieveKracht: Nederlandse burgercollectieven in kaart gebracht*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam, p.29

Crisis maakt zichtbaar

Voortgang in het sociaal-cultureel volwassenenwerk

— Marc Jans
Maya Retana

soe
21 009
KR

Een analyse van voortgangsrapporten (2023)
en financiële jaarverslagen (2021 en 2022)

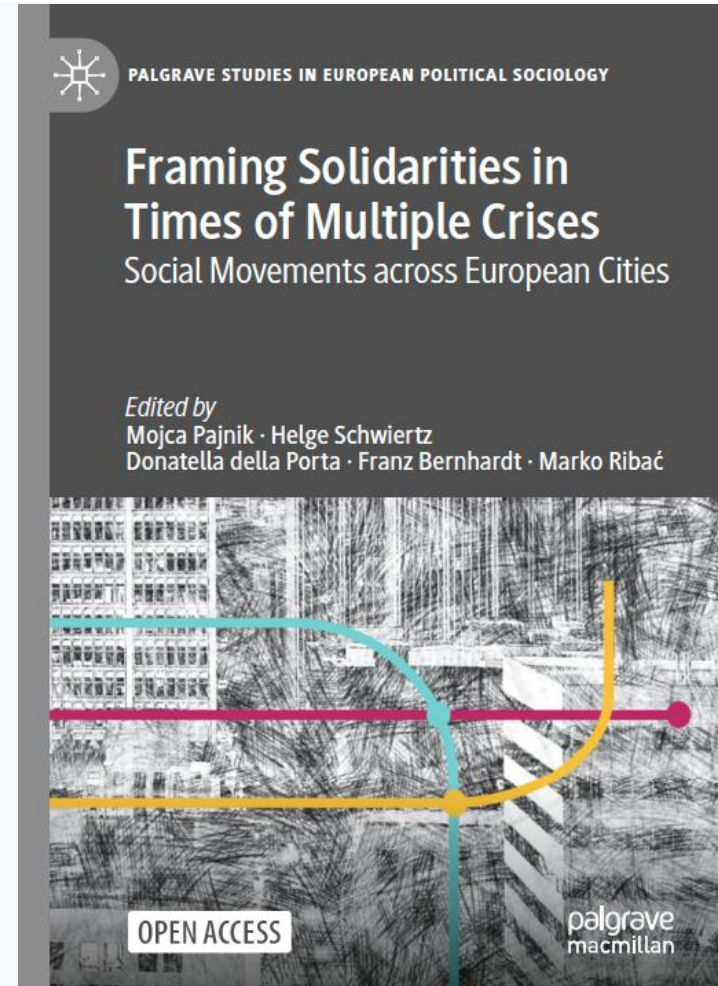
- Sociaal-economische ongelijkheid en uitsluiting
- Digitale geletterdheid
- Eenzaamheid en psychische kwetsbaarheid
- Omgaan met verlies
- Belang van een kwaliteitsvolle leefomgeving
- Vragen over mensenrechten door crisismaatregelen

Crisis brengt innovatie

- Onderzoeksproject 10 Europese steden in Denemarken, Duitsland, Italië, Slovenië en Zwitserland
- Aandacht voor het lokale staat centraal in post-covid mobilisaties
- Solidariteit niet in functie van status quo (sociale cohesie en burgerparticipatie), wel repolitisering van solidariteit in tijden van crisis (huisvesting, migratie, zorg)

so
cius.

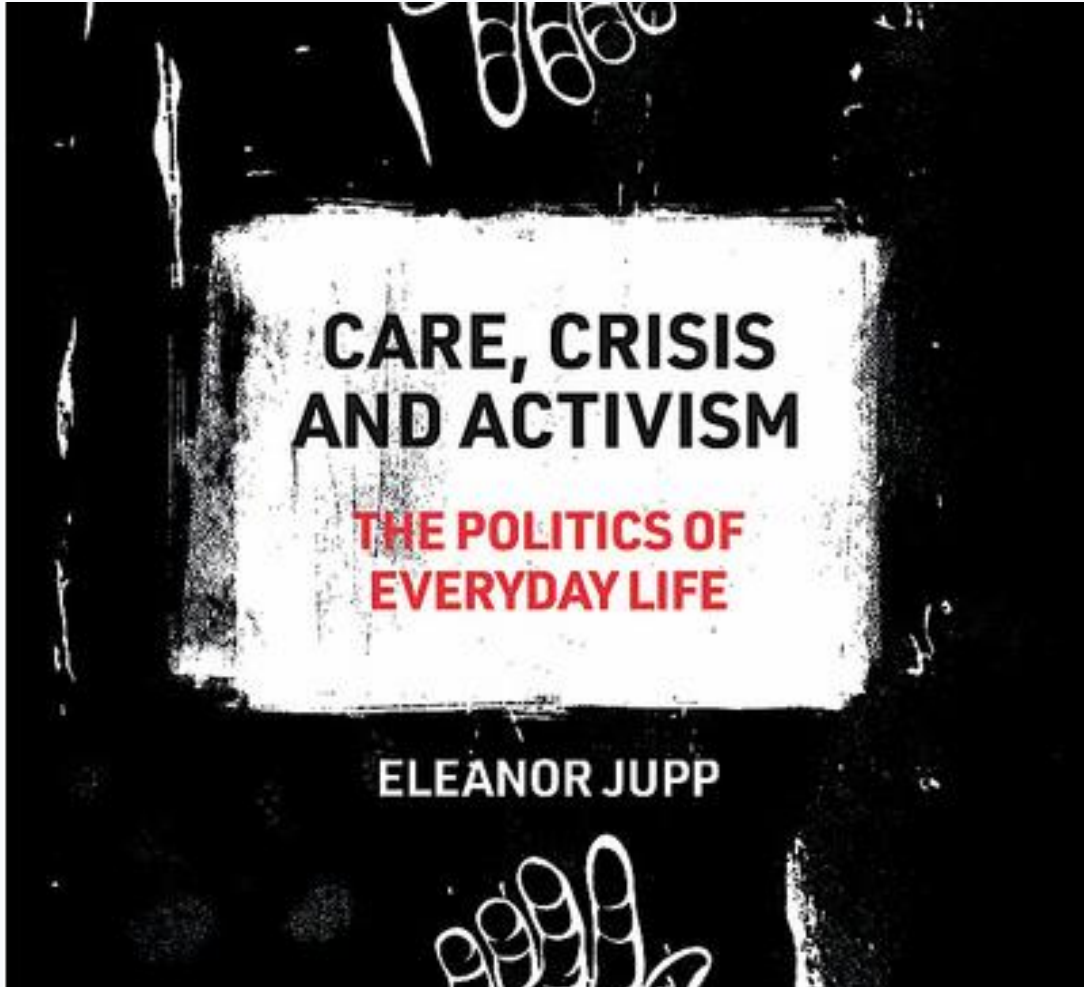
steunpunt
sociaal-cultureel
werk

Crisis brengt innovatie

SO
CIUS.

steunpunt
sociaal-cultureel
werk

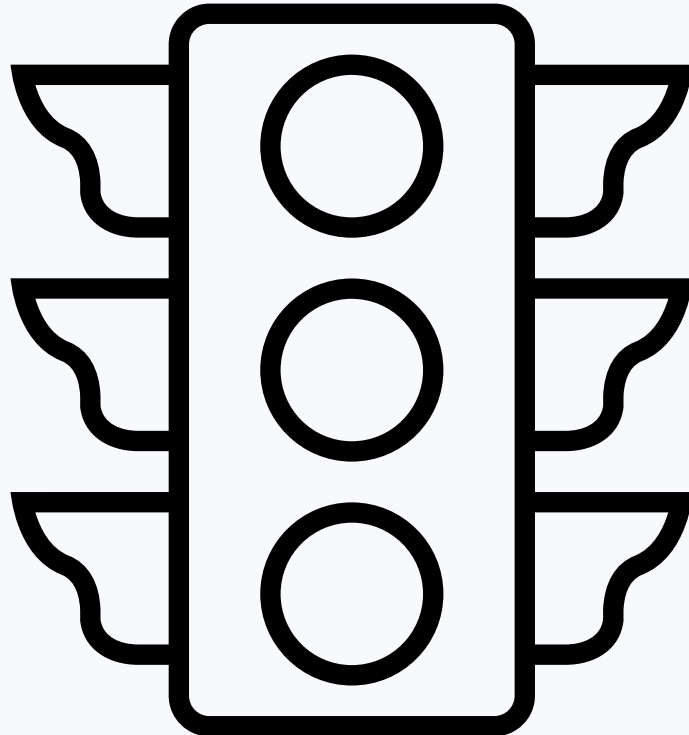

- Besparingen VK en pandemie als voedingsbodemp voor lokale actie
- Mensen met kwetsbaarheid, vertrekkende van uit persoonlijke ervaringen (storytelling), snelle mobilisatiekracht (digitale), vage grens tussen vrijwilligerswerk, buurtactie, politiek activisme

Hun bijdrage aan een vitale democratie

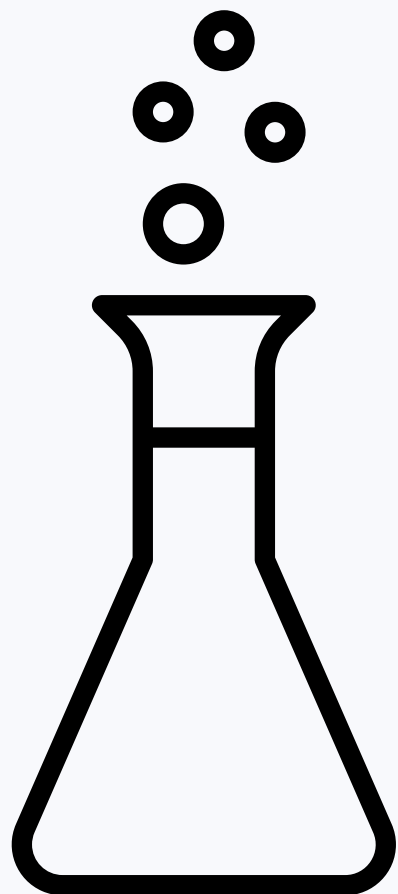

Knipperlicht voor systeemfalen

- Burgercollectieven als correctiemechanisme voor falen van markt en overheid (T. De Moor)
- Zowel probleem als oplossing

Creëren transformatieve ruimtes

- Labo voor experiment, nieuwe kennis en ideeën over duurzaam levenleven en samen werken
- ‘het gat van de verloren verantwoordelijkheden’ (H. Purmer)

Geven burgers 'grip'

- Het maatschappelijk belang van persoonlijke controle

Waar blijft de U-turn?

Nood aan ...

- Beleidskaders die ruimte laten en uitgaan van vertrouwen (ipv controle)
- Zichtbaar maken van wat reeds is (onderzoek, kennisopbouw, ...)
- Inzetten op versterken van initiatieven (cf Platform Collectieve Kracht)
- Samenwerken van burgerinitiatieven en gevestigde organisaties
- Bondgenoten in verschillende domeinen van de samenleving

Bronnen

- Jans, M. en Retana, M., Voortgang in het sociaal-cultureel volwassenenwerk, Socius, 2025
- Jans, M. en Vanderhulst, N., Burgerinitiatieven en de ondersteuning ervan. Een veldverkenning, Socius, 2021
- Jans, M., Burgers werken aan de samenleving. Civiel sociaal-cultureel werk in Vlaanderen vandaag, Socius, 2026
- Jupp, E., Care, Crisis and Activism. The Politics of Everyday Life, Bristol University Press, Bristol, 2023
- De Moor, T., Hoe waarde weerbaar wordt. Bouwen aan de gemeenschapseconomie in Rotterdam. Rotterdamlezing – Essay, Erasmus Universiteit, Rotterdam 2024
- Purmer, H., Hoe sociaal werkers kunnen bijdragen aan vernieuwende burgerinitiatieven. Sociale vraagstukken. Juli 2024
- GRIP. Het maatschappelijk belang van persoonlijke controle, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Den Haag, 2023
- Noy, F. en Holemans, D., *Burgercollectieven in kaart gebracht*, in *Oikos*, 78, 3/2016, p. 69-81
- Pajnik, M., e.a. (ed.), Framing Solidarities in Times of Multiple Crises. Social Movements across European Cities, Palgrave Studies in European Political Sociology, 2025
- De Moor, T., Held, L., Steijaert, M.J. (2025), *De Burgercollectieven-monitor 2025 van CollectieveKracht: Nederlandse burgercollectieven in kaart gebracht*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam

Contact

Socius, Steunpunt sociaal-cultureel werk vzw

02 215 27 08

welkom@socius.be

Socius verhuist tijdelijk!

vanaf 18 maart 2024:

Herman Teirlinckgebouw, Havenlaan 88 - 1000 Brussel

postadres: Sainctelettesquare 19 - 1000 Brussel

www.socius.be

f facebook.com/sociaalcultureel

in linkedin.com/company/socius-vzw

